

Krysiak, Dominik

Ewangeliccy duchowni i parafianie : powojenne lata w Olsztynie i na Mazurach : konferencja naukowa z okazji jubileuszu 130 lat kościoła ewangelickiego pod wezwaniem Chrystusa Zbawiciela w Olsztynie

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie 4, 583-585

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dominik Krysiak

**Ewangeliccy duchowni i parafianie.
Powojenne lata w Olsztynie i na Mazurach.
Konferencja naukowa z okazji jubileuszu 130 lat kościoła
ewangelickiego pod wezwaniem Chrystusa Zbawiciela w Olsztynie**

15 października 2007 r. olsztyńska społeczność ewangelicka obchodziła jubileusz 130-lecia zakończenia budowy i poświęcenia kościoła pod wezwaniem Chrystusa Zbawiciela. Z tej okazji w dniach 13 i 14 października tego roku Parafia Ewangelicko-Augsburska wraz z Mazurskim Towarzystwem Ewangelickim zorganizowała uroczystości upamiętniające tę rocznicę. Pierwszego dnia odbyła się konferencja naukowa zatytułowana „Ewangeliccy duchowni i parafianie. Powojenne lata w Olsztynie i na Mazurach” Na drugi dzień przewidziano nabożeństwo dziękczynne z udziałem zwierzchnika Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce ks. bp. Janusza Jaguckiego. 13 października o godzinie szesnastej w kościele ewangelickim w Olsztynie Erwin Kruk, przewodniczący Mazurskiego Towarzystwa Ewangelickiego, dokonał uroczystego otwarcia sesji oraz przekazał na ręce ks. bp. Rudolfa Bażanowskiego książkę wydaną z okazji jubileuszu (*Ewangeliccy duchowni i parafianie. Powojenne lata w Olsztynie i na Mazurach*, Olsztyn 2007). Proboszcz olsztyńskiej parafii ewangelickiej przywitał licznie przybyłych gości, wśród których znaleźli się przedstawiciele władz miejskich i wojewódzkich, a także księża Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i Rzymsko-Katolickiego. W szczególności podziękował za przybycie przedstawicielom środowiska naukowego m.in. współautorom publikacji: prof. dr. hab. Andrzejowi Friszchemu (PAN Warszawa), prof. dr. hab. Januszowi Małkowi (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), prof. dr. hab. Andrzejowi Saksonowi (Instytut Zachodni w Poznaniu) i dr. Alfredowi Czesli (Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie) oraz reprezentującym olsztyńskich historyków prof. dr. hab. Januszowi Jasińskiemu (Ośrodek Badań Naukowych) i dr. hab. Grzegorzowi Jasińskiemu (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Ośrodek Badań Naukowych). Następnie głos zabrali przybyli na uroczystość goście, którzy z okazji jubileuszu złożyli na ręce ks. bp. Rudolfa Bażanowskiego najlepsze życzenia dla całej parafii. Znaczące w tych wystąpieniach było podkreślenie zasług dla miasta, szczególnie w życiu kulturalnym, wybitnych przedstawicieli środowiska ewangelickiego m.in. Hieronima Skorupskiego. Po zakończeniu części oficjalnej referaty wygłosili autorzy jubileuszowej książki *Ewangeliccy duchowni i parafianie. Powojenne lata w Olsztynie i na Mazurach*.

Pierwszym prelegentem był ks. bp Rudolf Bażanowski, który w zwięzły sposób przedstawił genezę i rozwój gminy ewangelickiej w Olsztynie, koncentrując się w szczególności na okresie budowy obecnego kościoła, a nawiązując do jubileuszu szczegółowo opisał uroczystość poświęcenia świątyni 15 października 1877 r. Zwrócił również uwagę na specyficzny dualizm religijny Warmii i Mazur oraz liczne uwarunkowania, m.in. polityczne, wpływające na możliwość rozwoju reformacji na terenie Olsztyna. Na koniec podkreślił znaczenie przygotowanej z tej okazji publikacji

wydanej przez Mazurskie Towarzystwo Ewangelickie przy wsparciu Urzędu Miasta w Olsztynie. Kolejny referat zatytułowany „Książd Edmund Friszke – dramat polskiego ewangelika” przedstawił prof. dr hab. Andrzej Friszke, który już na wstępie zaznaczył, że jako historyk piszący o swoim ojcu stanął przed niezwykle trudnym zadaniem, jednakże w swoim wystąpieniu w większym stopniu bazował na archiwaliach niż na własnych wspomnieniach. Prezentację skomplikowanego życiorysu pierwszego powojennego proboszcza olsztyńskiej parafii ewangelickiej autor rozpoczął od przypomnienia jego losów do 1939 r., akcentując przynależność pastora do tzw. polskiej frakcji w Kościele Ewangelicko-Augsburskim w RP. Następnie opisał dramatyczne przeżycia wojenne ks. Edmunda Friszkego, w tym pobyt w obozie koncentracyjnym w Dachau, aż do objęcia parafii w Olsztynie i pełnienie funkcji Seniora Diecezji Mazurskiej. Erwin Kruk w swoim referacie scharakteryzował natomiast sylwetkę ks. Ottona Wittenberga, kolejnego olsztyńskiego duszpasterza. Warto podkreślić podobieństwo losów zarówno przed, jak i powojennych obydwu duchownych. Wykazana została tu współpraca obydwu księży na rzecz budowy organizacji kościelnej na Mazurach. Nie bez znaczenia był fakt, że ks. Wittenberg objął funkcję konseniora diecezji w czasie, gdy seniorem był ks. Friszke. Następny prelegent, prof. dr hab. Janusz Małek w referacie „Karol Małek. Kościół ewangelicki a sprawa mazurska w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XX w.”, podobnie jak prof. Friszke podjął się również trudnego zadania opisania działalności swojego ojca. Autor skupił się na prezentacji wysiłków Karola Małka na rzecz zachowania kultury mazurskiej po II wojnie światowej i pozyskania tej ludności dla Polski. Miało to bezpośrednie przełożenie w głoszonym przez niego programie „od mazurskości do polskości”. Poprzez działalność w Związku Mazurów i pełnienie funkcji dyrektora Mazurskiego Uniwersytetu Ludowego oraz kuratora diecezji próbował ten program wcielać w życie. Autor referatu poruszył ponadto sprawę organizacji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego na Mazurach w latach 1944–1945 i problematykę tzw. akcji mazurskiej, a także rolę Związku Mazurów wobec powyższych kwestii. Prof. dr hab. Andrzej Sakson w swoim wystąpieniu „Sytuacja Mazurów po zakończonej w 1958 r. w województwie olsztyńskim akcji łączenia rodzin”, zajął się socjologiczną charakterystyką ludności mazurskiej i przyczynami jej emigracji po 1958 r., aż do lat osiemdziesiątych XX w. Wskazywał przede wszystkim na specyfikę życia Mazurów i Warmiaków w rejonie pogranicza, a przez to determinowanie ich działań także przez uwarunkowania społeczno-polityczne. Ostatni prelegent dr Alfred Czesła kontynuował chronologicznie nurt socjologiczny wykładu swojego poprzednika, skupiając się na określeniu obecnej tożsamości ewangelików olsztyńskich w aspektach etniczno-narodowym, religijnym i kulturowym. Badania te zostały oparte na reprezentatywnej liczbie respondentów będących parafianami Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Olsztynie, dzięki temu mogliśmy zapoznać się z obecną sytuacją i specyfiką tej społeczności. W konkluzji dr Czesła stwierdził, iż obecnie Kościół Ewangelicko-Augsburski na Mazurach postrzegany jest przez parafian jako swoiste centrum życia religijno-kulturowego oraz źródło kultywowania ich tożsamości etnicznej.

Uroczystościom towarzyszyły występy chóru parafialnego, który zadbał o oprawę muzyczną wypełniającą przerwy między wykładami prelegentów. Oficjalna część sesji zakończyła się promocją książki *Ewangelicy duchowni i parafianie. Powojenne lata w Olsztynie i na Mazurach*, w której zamieszczono wszystkie wyżej wymienione referaty, wzbogacając ją o przedruki publikowanych przez Karola Małka w „Strażnicy Ewangelicznej” *Zwyczajów i obrzędów na Mazurach*. Po oficjalnej części konferencji uczestnicy zostali zaproszeni na plebanię, gdzie mieli możliwość bezpośredniej dyskusji z prelegentami oraz wyrażenia własnych refleksji na temat wysłuchanych referatów.

Uroczystości jubileuszowe zorganizowane przez Parafię Ewangelicko-Augsburską w Olsztynie i Mazurskie Towarzystwo Ewangelickie cieszyły się dużym zainteresowaniem środowiska na-

ukowego, czego efektem jest wyżej wymieniona publikacja. Jest ona kolejnym, po książce Erwina Kruka *Ewangelicy w Olsztynie. Z dziejów parafii w latach 1772–2002*, Olsztyn 2002, wydawnictwem prezentującym badania nad społecznością ewangelicką Warmii i Mazur w okresie powojennym, stanowiąc przy tym istotne osiągnięcie zorganizowanej sesji.